

PONTS DE BAGÀ

Ramon Corominas

Sembla ser que abans del s. XIV la construcció dels ponts de pedra estava reservada als indrets per on passaven les principals vies de comunicació, on l'obstacle que representava l'haver de travessar un corrent fluvial feia imprescindible haver de recórrer a aquestes segures, però, també, costoses obres. La manera, doncs, més freqüent en aquella època de salvar aquest obstacle era mitjançant la construcció d'una senzilla estructura de fusta que permetés passar-hi per sobre, és a dir, una palanca, bastida en els indrets més planers dels rius, on la profunditat era escassa. Aquests indrets eren escollits per fer-ne més fàcil la construcció i, també, pel fet que presentaven menys risc pels vianants.

En les zones de muntanya, com ara el cas que ens ocupa, la reduïda amplada que en general tenen els rius permetia, en la majoria dels casos, salvar aquesta distància amb un sol tram, és a dir, sense necessitat d'haver de disposar de puntals entremig, augmentant la seva resistència mitjançant tornapunts col·locats a cada banda i empotrats a la roca fora de l'aigua. Tot i així, la feblesa d'aques-

tes estructures, comparada amb la resistència que oferien les sòlides construccions de pedra, les feia vulnerables a qualsevol riuada d'una certa importància, i obligava a refer-les sovint, cosa que incomodava els vianants mentre duraven les obres.

La importància que en tota època han tingut les vies de comunicació per al desenvolupament dels pobles fou el motiu pel qual foren millorades. El s. XIV devia ser una època propícia per dur-ho a terme, car en aquest segle gairebé totes aquestes senzilles estructures foren reemplaçades per sòlids ponts de pedra, bastits entre els llocs més adients, molts dels quals han arribat fins a nosaltres.

La gran importància que tenien els ponts per a la utilitat pública feia que l'església considerés obres pïes la seva construcció, i concedís indulgències a les persones que amb les seves donacions contribuïen a la seva financiació. També el privilegi de cobrar pontatge que concedien els reis tenia aquesta finalitat.

D'aquestes obres civils, algunes d'elles monumentals, no se'n tenen massa

notícies, i potser, és aquest un dels motius del per què no han estat massa estudiades. Sortosament, la documentació de Bagà ens forneix d'interessants i curioses dades relacionades amb els ponts que es construïren en la rodalia de la vila. A més a més de les dates de construcció i les refeccions se'ns donen a conèixer altres dades com, p.e., d'on treïen la pedra, la fusta per fer els cintres, preus de jornals, etc., i, fins i tot, com es celebrava la cloenda de les voltes o les arcades: «*donam als mestres, lo dia que cloeren l'anel del pont, car així és de costum, segons que deïen per 1 libra de carn salada*», detall que ens dona a conèixer la migradesa d'una època en què, a diferència d'ara, qualsevol petitesa era un estímul. L'estudi de dos d'aquests ponts, el del Camp de la Vila i el de Terradelles, que a continuació passo a descriure, és l'objectiu del present treball.

El pont de Terradelles

Les restes d'aquest pont es troben situades al marge esquerre del Bastareny, a

Detall del sòcol primitiu de l'estrep de l'esquerra del pont de Terradelles. Es poden apreciar les primeres dovelles de l'arcada (des d'aigües avall).

J. COROMINAS

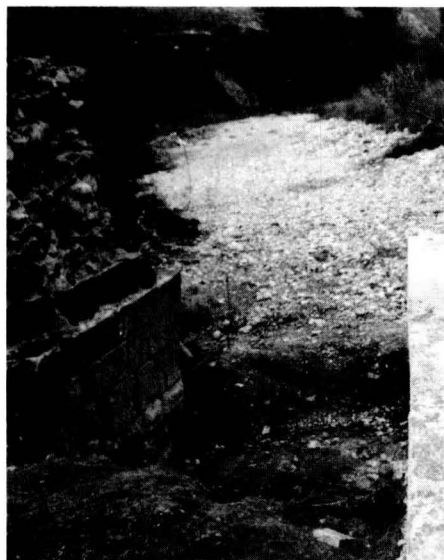
Vestigis actuals del pont de Terradelles, 1993, des d'aigües amunt.

J. COROMINAS

l'indret o veïnat de Terradelles. Era un dels ponts del camí ral que des de Berga conduïa a Bagà, creuant aquest riu poc abans d'arribar a aquesta vila.

La dada més llunyana referent a aquest pont correspon a l'any 1331, durant el qual els cònsols de Bagà començaren a considerar la seva realització: «*trecaren peres al Puig Cabanil per obs del pont que entenem a fer davant sent Llorenç*». El 1347 encara seguien les negociacions amb l'abat de St. Llorenç, i el 1370 un home de Bagà féu un llegat testamentari destinat a aquesta obra.

Tot just el 1385 es proveïren de material per a la seva construcció, i no és fins l'any 1388 que, segons es dedueix de la documentació, ja s'estava construint, ja que els cònsols pagaren 94 s.s a «*Bartholomeu Coch manobrer del obra del pont de Terradelles*». Tot i que és la primera vegada que es troba esmentat el nom del

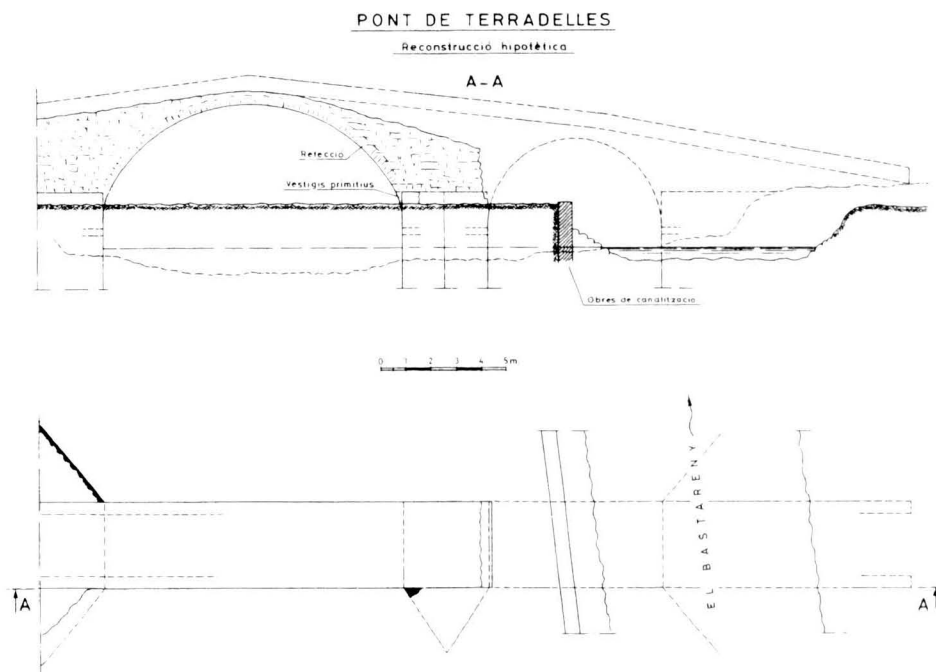

Pilar central del pont de Terradelles vell, 1982. F. CABALLÉ

pont, és de suposar que les dades anteriors es refereixen a aquest, car la seva proximitat amb aquest monestir i el fet que no hagi quedat memòria ni vestigi de cap altre pont induïx a no pensar al contrari.

Tenim notícies que durant els anys 1482 i 1483 es treballà molt en aquest pont. Aquesta activitat, al cap de gairebé un segle d'haver-se construït, fa pensar que seria motivada per la refecció dels desperfectes ocasionats per alguna riuada o per alguna altra causa.

Desconec la data i la causa de l'esfondrament definitiu de l'arcada de la dreta, que ja no es tornà a construir i que fou el motiu del seu abandonó, i del fet

que s'hagués de creuar el riu un tros més avall, per la palanca primitiva que hi havia hagut a prop de cal Frare, gairebé a sota mateix del monestir. Es podria tractar del mateix pont de fusta del qual es tenen notícies que s'estava bastint per als cònsols de Bagà l'any 1479, sense especificar-ne el lloc.

Algunes fotografies de principis de segle ens mostren les restes del pont de Terradelles gairebé amb el mateix aspecte que té en l'actualitat. En una d'elles es pot veure la senzilla palanca construïda en el mateix indret on hi havia hagut l'arcada desapareguda, tan sols amb la finalitat que els veïns de l'indret poguessin travessar el riu. En aquella època el Bastareny ja s'havia desviat totalment cap a la dreta, i l'espai que ocupen els vestigis del pont havien estat coberts pels materials arrossegats pel riu, cosa que permetia habilitar-lo per al conreu.

Reconstrucció hipotètica

L'observació de les restes d'aquest pont i la realització del plànol de l'indret, tot situant-hi aquests vestigis, han permès, encara que amb certa reserva, la reconstrucció hipotètica que acompanyava el present treball. L'existència del sòcol de l'estrep de l'esquerra, visible pel cantó aigües avall, així com les arrancades primitives de l'arcada principal, que es poden veure molt bé pel cantó de dins de l'estrep i del pilar central, ens mostren un aparellament d'excel·lent qualitat.

Els sòcols dels estreps i del pilar central estaven formats per carreus perfectament alineats i de pedra encoixinada. Les voltes, i potser també els paraments, eren construïts amb dovelles i carreus perfectament escairats i escodejats.

Una fotografia de finals de 1982 o principis del 1983, de quan es realitzen les obres de canalització del Bastareny, després d'aquell fenomenal aiguat, m'ha permès veure en el pilar central l'arrancada de l'arcada desapareguda i poder deduir, gràcies a la seva verticalitat, que es tractava d'una arcada de mig punt. La llum d'aquesta arcada era inferior a l'existent, que com es pot observar és un arc campanell; dissenyat perquè en un mínim d'altura es pugui abarcar el màxim de llum, la qual cosa posa de manifest que aquest era l'ull principal del pont i que, en aquella època, gairebé tot el cabal del riu passava pel seu interior.

Exceptuant aquests detalls que acabo d'exposar, gairebé tot el que resta del pont de Terradelles és una refecció feta aprofitant els vestigis del pont primitiu, i d'una qualitat molt inferior a l'obra original, ja que fins i tot l'adovellat és fet amb pedra sense treballar.

(NOTA) Una mica més amunt de cal Frare, en una gran roca que hi ha a la dreta del Bastareny, encara es poden veure dos forats perfectament escairats i amb una inclinació d'uns 45°. És l'únic vestigi de la palanca primitiva o pont de fusta que hi havia en aquell indret: els forats servien per empotrar-hi els tornapuntes que hi havia a cada costat.

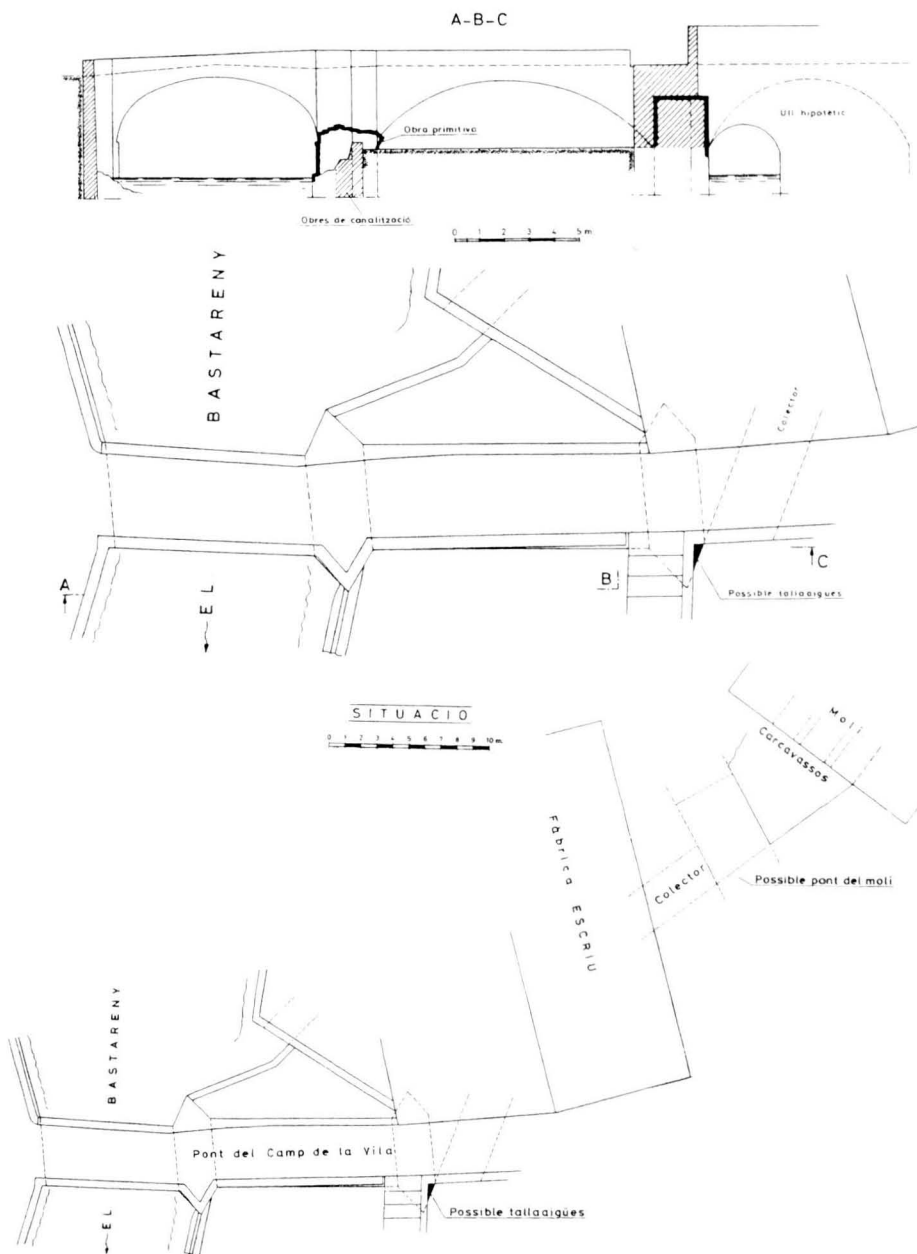
Pont del Camp de la Vila

Aquest pintoresc pont es troba situat en el riu Bastareny, a sota mateix de l'església parroquial de St. Esteve de Bagà. Fou construït amb la finalitat de poder accedir amb comoditat a la zona de pastura i conreu que hi havia hagut a la riba dreta del Bastareny, davant mateix de Bagà i actualment convertida en zona d'esbarjo.

La primera notícia referent a aquest pont és de l'any 1499. El document fa referència al pagament de les despeses que es feren per les obres de «fer lo pont del Camp de la Vila». Tractant-se d'una data tan avançada s'ha d'entendre que es tractava d'una refeció d'aquest. Una altra dada ens assabenta que el 1342 s'estava fent el pont de Sant Esteve. El mateix document dóna a conèixer la seva situació; diu que es trobava «davall l'església». Aquesta referència és interessant, doncs, encara que a prop de l'església hi havia hagut dos ponts més, el de l'Arraval i el de la Clota, situats en el torrent de Paller, crec que no es poden confondre amb aquest, car el de Sant Esteve seria el mateix pont que més tard i, encara avui, porta el nom de Camp de la Vila, ja que és el que s'ajusta més a la situació que refereix el document.

Un altre pont que hom creu que podria ser el mateix que el del Camp de la Vila és el pont del Molí. Tenim notícies que l'any 1335 els cònsols de Bagà feren adobar el pont del Molí, ja que es «descavave», i que el 1355 aquest pont ja s'havia enderrocat, per això els cònsols «aguieren manament de senyor, sots pena certa, que lo pont pres lo molí s'adobàs qui va en l'orta». El 1385 «fou adobat lo pont qui és sots lo molí fariner». Tot i que la

PONT DEL CAMP DE LA VILA

proximitat del molí amb el pont del Camp de la Vila no fa pensar el contrari, l'observació i realització del plànol de l'indret, amb el pont i el molí inclosos, m'ha fet arribar a la següent conclusió. Si observem l'entrada del col·lector dels carcavassos del molí podrem apreciar una arcada d'uns 5 m de llum per una amplada o profunditat d'uns 4 m que de sobte s'estreny i es dirigeix, passant per sota la fàbrica de l'Escriu, a connectar amb un petit ull que té l'estrep del pont de la Vila i que és visible des de l'hort anomenat del Capellà. Aquesta arcada que acabo d'esmentar i que salvava el rierol format per les aigües procedents del molí abans de vessar-les al riu, és el que crec que era el pont del Molí, ja que estava situat da-

Pont del Camp de la Vila, el 1921.

vant i a sota mateix del molí i servia per accedir a l'hort («qui va en l'orta»), situada a l'esquerra del riu i sota mateix de la vila. La seva situació propera al marge del riu, en una època en què el Bastareny baixava molt més a l'esquerra, el feia molt propens a ser erosionat o descalçat, i obligava sovint a refer-lo.

La desviació que durant segles ha sofert el riu cap a la dreta, que també es posa de manifest a Terradelles, va propiciar l'ampliació del conreu del marge esquerre i, fins i tot, la seva edificació, però havent de preveure la canalització d'aquesta rasa o rierol, la qual es resolgué amb un conducte subterrani, que connectava el pont del Molí amb un petit ull, fet a l'efecte, en l'estrep del pont del Camp de la Vila.

Detalls de les refeccions del pont

L'aspecte actual del pont és fruit d'una o diverses refeccions de l'obra primitiva. Una d'aquestes reparacions es pot

veure molt bé a l'arcada principal, que fou totalment refeta sobre l'arrancada de la primitiva i que s'aprofità per recolzar-hi el cintre, amb la qual cosa es formà un esglaó de molt mal gust. L'altra arcada, on actualment hi passa canalitzat tot el Bastareny, també fou refeta totalment, tal com es fa palès en el canvi de l'aparellament, realitzat molt senzillament, amb pedra molt poc treballada i mal travada. Un detall també a tenir en compte és el tros de paret, amb carreus molt ben escodejats i alineats, que es pot veure al costat de l'ull del col·lector i que sobresurt a sota mateix de la paret de l'hort. Té tot l'aire de ser un vestigi d'un tallaigües i, d'ésser així, on hi ha ara l'estrep de l'esquerra hi hagués hagut un pilar, la qual cosa evidenciaria l'existència d'una altra arcada, suprimida en alguna refecció o, potser, quan es construí el col·lector que acabo d'esmentar, en una època en què la llera del riu ja s'havia desplaçat molt cap a l'altra banda. ⚡

BIBLIOGRAFIA

- SERRA I VILARÓ, J. *Les Baronies de Pinós i Mataplana*.
SITGES I MOLINS, X. *Els Ponts medievals del Bages*.
CHACÓN, J. *Estudio militar de la cuenca superior del río Llobregat*.

AGRAÏMENTS

Al meu germà Jaume i al meu cunyat Pere per l'ajuda prestada en prendre les mides per a la realització dels plànols i, també, per l'aportació fotogràfica.

També al Sr. Francesc Caballé de Bagà per haver-me deixat la fotografia del pilar central del pont de Terradelles, de gran importància per a la deducció de l'arcada desapareguda.

Ramon Corominas i Camp
estudiós de temes arqueològics del Berguedà

Ballús Oil, S.L.

GAS-OILS A DOMICILI

DISTRIBUIDOR
OFICIAL

Automoció - Agrícola - Calefacció
A - B - C

INSTAL.LEM GRATIS DIPÒSITS SEGONS CONSUM

BERGA
GIRONELLA

821 01 70

821 01 93

825 09 34